

в понеділок 24 січня, за шість днів після оголошення про набір нових працівників. Звістка надійшла з Вашингтона, де президент Джоозеф Байден провів чимало часу у відеоконференціях зі світовими лідерами, обговорюючи ймовірність російського вторгнення в Україну. Напередодні Державний департамент США порекомендував американським громадянам не подорожувати в Україну, видав розпорядження про евакуацію родин персоналу американського посольства в Києві, а також порадив американським громадянам залишити країну — і все це через «подальшу загрозу застосування військової сили з боку Росії»².

Для Ємельяненко це було серйозною перешкодою, але не катастрофою. «Україна потрапила до четвертого рівня “не подорожувати” для іноземців з причин ризику нападу Росії та поширення ковіду, — написав він 24 січня на сторінці у *Facebook*. — Для туризму це означає призупинення діяльності на невизначений час. На жаль, це потягне за собою зупинку розвитку проєктів та “гібернацію” організацій. Ось такий понеділок. Ми готові до різних сценаріїв розвитку подій. А поки що — тримаймося та готуймося до сезону!» Ємельяненко не здавався. Поки що. Він ще чекав на потік відвідувачів у зоні. Їх справді буде багато, але прийдуть вони не за туристичними візами й не потребуватимуть послуг Ярославової агенції³.

Президент Байден був поінформований про потенційний російський напад на Україну сонячного жовтневого ранку 2021 року, коли його головнокомандувач, голова Об'єднаного комітету начальників штабів генерал Марк А. Міллі, з'явився в супроводі помічників в Овальному кабінеті.

— Також там були віцепрезидентка Камала Гарріс, радник із національної безпеки Джейк Салліван, держсекретар Ентоні Блінкен, міністр оборони Ллойд Остін і керівники розвідувальних служб США. Байден і Гарріс зайняли місце перед каміном, а інші всілися за кавовий столик. Перед тим як Міллі почав презентацію, його помічники розклали набір мап. На них були території Росії, України й Білорусі з позиціями російських військ на східних кордонах України. Міллі сказав президентові, що розвіддані, які мають він та керівни-

ки інших державних установ, свідчать про підготовку росіян до повномасштабного нападу на Україну.

«Ми визначили, що вони планують здійснити великий стратегічний наступ на Україну, вдаривши з кількох напрямків одночасно», — сказав президентові генерал Міллі. Ці напрямки були позначені на мапах. Росія зосереджувала війська вздовж східного кордону України та в Криму, який анексувала 2014 року. Однак, на думку Міллі, російський генштаб готувався атакувати Україну не лише зі сходу, у Донецькому регіону (Донбасі), де росіяни 2014 року створили дві маріонеткові «народні республіки», або з півдня, де вони давно мріяли прокласти «сухопутний коридор» з цих «республік» до окупованого Криму, а й з півночі, у напрямку української столиці Києва.

Міллі сказав президентові, що росіяни планують узяти Київ за три-чотири дні, напавши взимку, коли земля досить тверда, щоб могли проїхати танки й важка техніка. Відповідно до цього плану, президента України Володимира Зеленського мають усунути від влади або навіть убити, а в Києві — поставити проросійську владу. Щоб досягти своєї мети, російські війська мали рушити на українську столицю не лише з власної території, а й із Білорусі, пройшовши між Чорнобильською зоною відчуження та болотами річки Прип'ять. Згідно з мапою Міллі, Чорнобильська АЕС і зона відчуження лежали на шляху основного удару російських військ на Київ, але мапа показувала, що вони обійдуть зону. Це здавалося найімовірнішим сценарієм. Хто при здоровому глузді відрядить війська в зону ядерного лиха?⁴

Президент Зеленський отримав попередження про російські плани наступу на Україну від держсекретаря Блінкена на початку листопада 2021 року. Розмова відбулася в Глазго, куди обидва прибули на міжнародний кліматичний саміт.

Зеленський був налаштований скептично: американці не розкривали ані джерел інформації, ані отриманих подробиць. Коли згодом високопосадовці Державного департаменту США порадять голові офісу Зеленського Андрієві Єрмаку та українському міністру закордонних справ Дмитрові Кулебі готуватися до російського наступу й починати «копати окопи», то не уточнять, що це означає

й де починати копати. Зеленський дотримувався думки (принаймні публічно), що попередження США та Заходу — це лише ще одне підтвердження наявної загрози від Росії, з якою, як він неодноразово підкреслював, Україна веде війну з 2014 року⁵.

У зверненні до саміту в Глазго Зеленський попередив світ про дві «екологічні бомби», які залишила по собі російська агресія проти України 2014 року: Крим, який мілітаризували окупанти, та окуповані частини Донбасу, перетворені на зону екологічного лиха. Зеленський зосередився на Чорнобилі, щоб підкреслити глобальний характер екологічних катастроф. Український президент використав приклад повернення дикої природи в зону відчуження, натякаючи, що найкращий спосіб зберегти природу — дати їй спокій і перестати завдавати дальших збитків.

«У наш час катастрофа впливає абсолютно на всіх, хоч де вона трапилася, — стверджував Зеленський. — Це довів вибух на Чорнобильській атомній електростанції, що завдав страждань не лише Україні, а й десяткам країн. Ця трагедія показує нам ще одну істину: найдієвіший засіб відновити довкілля — невтручання людини. Природа в Чорнобилі відновлюється значно швидше, ніж очіувалося. Ніби підказуючи: найкраще, чим можемо їй допомогти, — це не заважати»⁶.

Після виходу серіалу «Чорнобиль» на каналі НВО Офіс президента України разом з українськими туроператорами активно працював над «ревіталізацією» Чорнобильської зони й перетворенням її на головний туристичний об'єкт країни. Те, що Зеленський почув від Блінкена, означало нові катастрофи — політичні, економічні, соціальні, людські, екологічні. Він не хотів вірити тому, що сказав американець. Однак навіть американська влада тоді не вірила, що вторгнення відбудеться в Чорнобильській зоні. Це здавалося немислимим⁷.

Чорнобильська зона відчуження з'явилася в новинах невдовзі після того, як український президент повернувся з саміту в Глазго, але не через попередження, отримані від Блінкена. Одинадцятого листопада українські урядовці оголосили про розгортання додаткових підрозділів прикордонної служби на українсько-білоруському

кордоні, зокрема в зоні відчуження. Це була відповідь на дії Олександра Лукашенка — самопроголошеного правителя Білорусі, з якою Україна ділила Чорнобильську зону відчуження, створену після ядерної катастрофи 1986 року⁸.

Лукашенко, якого охрестили останнім європейським диктатором, перебував при владі найдовше з пострадянських лідерів: він очолив Білорусь 1994 року й утримував її за допомогою репресій, які застосовували проти незгодних місцеві органи держбезпеки. Коли в серпні 2020 року білоруські міста повстали проти чергових сфальсифікованих президентських виборів, Лукашенко знову застосував силу й звернувся по допомогу до російського колеги Володимира Путіна. Білоруський диктатор отримав від Москви достатньо підтримки, щоб придушити протести й залишитися при владі. За це Лукашенко надав російським військам та службі безпеки вільний доступ до своєї нібито незалежної країни.

Після того як режим Лукашенка змусив літак *Ryanair*, що прямував з Атен до Вільнюса з білоруським опозиціонером на борту, сісти на білоруській території, Європейський Союз відповів санкціями. Тоді Лукашенко, користуючись підтримкою Путіна, створив гуманітарну кризу на східному кордоні ЄС. До Білорусі звозили літаками тисячі мігрантів із Близького Сходу й відправляли їх до кордону з ЄС. Восьмого листопада 2021 року до польського кордону привезли кількасот іракських курдів у супроводі білоруських спецслужб. Мігранти кидали каміння в прикордонників і намагалися прорватися в Польщу біля переходу Брузги-Кузніца, змусивши поляків застосувати сльозогінний газ і закрити пункт пропуску⁹.

Одинадцятого листопада Рада безпеки ООН обговорила розгортання міграційної кризи на білорусько-польському кордоні. На той час уже зафіксували 32 тисячі спроб незаконного перетину кордону з ЄС. Представник Естонії в ООН Свен Юргенсон заявив: «Ми осуджуємо організоване використання людей, чиїм життям і безпекою Білорусь ризикує в політичних цілях, прагнучи дестабілізувати сусідні країни й зовнішній кордон Європейського Союзу, а також відвернути увагу від власного порушення прав людини». Позицію Юргенсона поділяли семеро членів Ради безпеки ООН. Решта, зокрема Росія, відмовилася осудити дії білоруського диктатора¹⁰.

Українці не сумнівалися, що справжнім винуватцем кризи був не Лукашенко, а Путін. «Поки в Євросоюзі будуть заплющувати очі на роль Москви в нинішній кризі, вона триватиме», — писало провідне українське онлайн-видання «Українська правда» напередодні засідання Ради безпеки ООН. Український уряд оголосив власні заходи із захисту кордону країни в день цього засідання. Уранці український міністр внутрішніх справ Денис Монастирський заявив про початок операції «Полісся». Монастирський особисто оглянув ділянки кордону й доручив посилити його 3000 бійців Національної гвардії, 3500 прикордонників й 2000 поліцейських, надавши їм 15 вертольотів. Міністр пообіцяв виділити 17 мільярдів гривень на створення нових пунктів спостереження на кордоні, частина якого проходила через Чорнобильську зону відчуження¹¹.

Нові підрозділи почали розгортати 23 листопада. Перший заступник міністра внутрішніх справ Євген Єнін особисто відвідав Чорнобильську зону, щоб побачити маневри нацгвардійців, прикордонників і поліцейських, розміщених у цьому районі. Відео його візиту опублікували в ЗМІ. У Чорнобильській зоні, на яку припадало 34 кілометри українсько-білоруського кордону загальною довжиною понад 1000 кілометрів, був один прикордонний перехід на північ від селища Вільча. Через високий рівень зараження території українські прикордонники розміщувалися за кілька кілометрів від Вільчі, в селі Млачівка.

Уперше їх розмістили там 2014 року, коли почалася російсько-українська війна й Росія анексувала Крим. У листопаді 2021 року, коли міграційна криза на кордоні Білорусі та ЄС сягнула піка, українські прикордонники у Млачівці отримали нове спорядження, зокрема українські броневихомобілі КраЗ «Кугуар». Підсилення було дуже вчасне, але потенційними непроханими гостями, з якими невдовзі довелося зіткнутися українським прикордонникам, стали не близькосхідні мігранти, а регулярні російські війська¹².

Сімнадцятого січня 2022 року російські війська почали прибувати в Білорусь і рухатися на південь до українського кордону. Білоруси оголосили про їхнє прибуття наступного дня. Чимала частина цих військ була з російського Далекого Сходу. До них належали підрозділи 5-ї, 29-ї, 35-ї

та 36-ї загальновійськових армій Східного військового округу. Російські війська розтягнулися вздовж українського кордону. 36-та мотострілецька бригада із Забайкалля та 155-та бригада морської піхоти з Владивостока рушили до Бреста в західній Білорусі, а 38-ма мотострілецька бригада — до Мозиря в східній. Те саме зробила 37-ма мотострілецька бригада з Бурятії, яка прибула в Речицю, що лежить через кордон від Чорнобильської АЕС і міста-привида Прип'ять¹³.

Приводом для напливу російських військ, чисельність яких наблизилася до 30 тисяч, була підготовка до спільних військових навчань із Білоруссю «Союзна рішучість-2022», що мали початися 10 лютого. «Це мають бути звичайні маневри для вироблення чіткого плану протистояння цим силам: Заходу, Балтії та Польщі й півдню — Україні», — розповідав Лукашенко ЗМІ. Держдепартамент США скептично поставився до нібито звичних маневрів. Один високопосадовець припускав, що росіяни навіть не поінформували Лукашенка про те, що планують робити. «Думаю, нам слід тривожитися не про те, чи означає це намір [атакувати Київ], а про те, чи не збільшує це спроможність почати вторгнення в Україну з метою повалення влади», — сказав той чиновник ЗМІ 18 січня¹⁴.

Наступного дня держсекретар Блінкен відвідав президента Зеленського в Києві й на основі свіжих розвідданих попередив його про російське вторгнення в Україну та прямий наступ на Київ. Блінкен переконував Зеленського подумати, як «гарантувати безперервну роботу державного апарату, зважаючи на те, що відбувається». Зеленський вважав, ніби американці хочуть, щоб він поїхав із Києва «просто для того, щоб усе швидше скінчилося». Він сказав Блінкену, що не залишить столицю й не оголошуватиме загальної мобілізації, щоб уникнути паніки та не добити економіку, яка й так була в поганому стані. Однак не було жодних ознак, що Зеленський готує столицю до оборони або планує відбивати можливий наступ російських військ із Білорусі¹⁵.

Двадцять другого січня 2022 року *New York Times* опублікувала статтю керівника свого київського бюро Ендрю Крамера, який побував у Чорнобильській зоні відчуження. Крамер припустив те, що здавалося очевидним, але немислимим: Чорнобильська зона може стати полем битви в новій війні. «Хоча увага навколо потенційного втор-